

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Οι μαντινάδες, οι ρίμες και οι παροιμίες που παρατίθενται προέρχονται από τη *Συλλογή Χειρογράφων* του ΚΑΠΗ Πύργου Δήμου Αρχανών-Αστερουσίων

*Να 'μουνε στ' αργαστήρι τζη σάϊτα να με
πιάνει και πατητήρα που πατεί το κουσκουσέ
να 'φάνει. Να με πατεί και να γροικώ το βάρος
τω ποδιώ τζη, στην απλωσά τζη να γροικώ τα
χάδια τω χειριώ τζη. Να μεταγίνω άθρωπος,
να τη θωρώ ίντα κάνει,
να βοηθώ το έργο τζη γοργό να 'ποξυφάνει.
Σα 'ποξυφάνει με καλό πρέπει να με κεράσει
και θα τση πω σπολατισμούς ποτέ μη τζι
ξεχάσει. Και μέσα σσι σπολατισμούς δα
θέσομε φιλία και θα γενεί η τση καρδιάς
αφέντρα και κυρία.*

Κακουδάκης Δημήτριος ή Λεφούτσος, μέλος του ΚΑΠΗ Πύργου, Εθιά-Ροτάσι 1994

*Να 'μουν μαλλί στη ρόκα σου κι αρδάχτι τω
χειριώ σου να 'μουνε χρυσοψάλιδο στο
ραφτοκάλαθό σου.*

*Άχι το κακορίζικο, χωρίς γαμπά και
ράσο και δίχως αγαπητικιά πώς θα
ξεχειμωνιάσω;*

Βουλγαράκης Κων/νος, μέλος του ΚΑΠΗ Πύργου, Πύργος Μονοφατσίου 1998

*Μαργιώ μου, το κανίσκι σου το
'μορφοκεντημένο που 'ναι σση γνώσης τ'
αργαλειό μαστορικά φαμένο. Κάθε στιγμή
ξανοίγω το, μα δεν το 'ποχορταίνω, γιατί 'ναι με
ψηφιδωτά και ξόμπλια πλουμισμένο.
Μα μια φορά ήμουν κι εγώ νοικοκυρά στ'
αρδάχτι κι ήκανα την αμπελονιά σαν την
ουρά του κάτη.*

Ξηρουχάκη Μαρία, μέλος του ΚΑΠΗ Πύργου, Αχεντριάς

*Ως και τα τσικαλόπανα κι εκείνα ξομλιαστά
'ναι, από 'κειά δείτε η νύφη μας ίντα
νοικοκερά 'ναι.*

*Μάνα, ξομπλιάστρα του ντουινιά, που όλη την πλάση
υφαίνεις, ο χάρος παίρνει τη ζωή κι εσύ την
ξαναφέρνεις.*

Κακουδάκης Ιωάννης, μέλος του ΚΑΠΗ Πύργου, Εθιά-Ροτάσι 1998

*Υφάντρα του ονείρου μου, νύχτα γαληνεμένη,
κάμε τσι κόμπο τσι κλωστές στ' αυγερινού το
χτένι. Κάμε τσι κόμπο να χαρείς κι άστηνε να
θρονίσει βασίλισσα των αστεριώ στ' ονείρο
και στη ζήση.*

Επιτροπάκη Ευδοξία, υφάντρα, μέλος του ΚΑΠΗ Πύργου, Δωράκι

Ανασκαλίζω το μυαλό κι ο νους μου
'ντιγιαγέρνει και σε παλιές αθιβολές κονεύγει
και ξομένει.

Σε μίαν αλλοτινή δουλειά τη σκέψη θα
γυρίσω, θα ξάνομε, θα κλώσομε,
ανυφαντικό θα στήσω. Σκεπάσματα και
ντύσιμο εις την παλιά τη ζήση, το
ανυφαντήρι ήτανε που έδινε τη λύση.

Σαν εγινόταν οι κουρές και τα μαλλιά
εβγαίναν, τα πιάναν οι νοικοκυρές καλά
καλά τα πλέναν. Κι αφότου εστεγνώνανε
καθίζαν και τα ξαίναν, τουλούπες τα
τυλίγανε και στα κοφίνια μπαίναν. πιάναν
τα χειρόχτενα και τα χειροχτενίζαν,
έβγαζαν πρώτα τη ρασά, πιτίδια την
τυλίγαν.

Επιάναν τη φουσκόροκα και χαϊδευτά
τυλίγαν κι αρχίζανε παντιδερά τ' αρδάχτι
εγεμίζαν.

Μετά η διχαλόροκα είχενε τα πρωτεία,
τα 'φάδια να κλωθούν καλά ήθελαν
μαεστρία. Σαν αποκλώθουν τη ρασά,
αρχίζουν καλαμίζουν, παίρνουν τα
χρειαζούμενα, το διάσιμο αρχίζουν. Στον
τοίχο εκαρφώνανε τζένια με καλαντάρα,
καλαμουκάνια, γκάρδιους μπαίναν στη
σειραδάρα. Πέρα και πόδε η κοπελιά διάζεται
το στημόνι, αλιγαδούρες το μετρά να 'ναι
πενήντα οι κλώνοι. Τρεις κοπελιές
χρειάζονταν τ' αντί για να τυλίξουν και σαν το
τελειώσουνε να το περαματίσουν.

Και τα μιτάρια κρέμαγαν απάνω στ' αργαστήρι,
το χτένι αξοπισοθιός (μου κλωθά) να μπει στ'
ανυφαντήρι. Και έναν κλέφτη σάζανε μ' ένα
καλαμουκάνι,

χάμε καθίζει η κοπελιά και το σταυρό τζη
κάνει. Κι αφού περαματίσουνε, πιάνουν την
κομποδούρα και λίγες λίγες τσι κλωστές τσι
δένουν στη σιγούρα.

Στ' αντί το κομποδένουνε και κάνουν το σταυρό
τους, με την υγεία τους να υφανθεί το
ανυφαντικό τους.

Πάει η σαίτα από τη μια, πετά από την
άλλη, κι αρχίζει την ανυφαντού να την
επιάνει ζάλη.

Ταχιά ταχιά καθημερινώς στο αργαστήρι
μπαίνει και για καλή τζη συντροφιά τον αμανέ
τζη σταίνει. Φαίνει και σιγοτραγουδά και
χαίρεται η καρδιά τζη, με τη βοήθεια του Θεού
θα κάμει τα προικιά τζη.

Χαρούμενη και πρόσχαρη χτυπά το
πέταλό τζη κι απ' τη λοτζέτα τζη θωρεί τον
αγαπητικό τζη.

Στέκει και χαϊρετά τηνε και λέει τζη: «Τι 'φαίνεις;»

«Ένα βουργίδι ξομπλιαστό στη βοσκική να
παίρνεις.» Κι ο νεαρός της απαντά: «Καλές
δουλειές να κάνεις, με την υγεία σου, εύχομαι,
γρήγορα να ξυφάνεις!» Και σαν αποτελείωσαν
όλα τα πενελίκια,
τσ' ευχήθηκε ογλήγορα να φάμε ξυφαντίκια.
Κι η κοπελιά ογλήγορα ψημιδευτά υφαίνει
και φτάνει στο τελείωμα σφιχτά το κομποδένει.
Το γκάρδιο παίρνει απ' τ' αντί και στην αυλή
πορίζει ανοίγει τα ματάκια τζη και γύρω τζη
ξανοίγει.
Αν έβλεπε άντρα στην αυλή κι η μοίρα τζη
συντράμει, κι αυτή κοπέλι αρσενικό σα
παντρευτεί θα κάμει.
Έτσι διπλή ήταν η χαρά εκείνη την
ημέρα τα ξυφαντίκια έσαζε κι εκέρνα
την παρέα.
Δοξάζει τότε το Θεό, πολλή 'ναι η χαρά
τζη, που δύναμη της έδωκε να σάσει τα
προικιά τζη.
Έπρεπε τότε η κοπελιά πολλά προικιά να έχει
κι όλες τσι χρήσιμες δουλειές καλά να τσι
κατέχει. Να κλώθει, να περαματά, να 'φαίνει,
να κεντίζει, να 'ναι καλή μπαλωματού ν'
αρμέγει, να θερίζει. Να 'ναι χορεύτρα
δυνατή, σαν πέρδικα που λένε, τα πόδια τζη
χάμε στη γη χώμα να μη σαλένε.
Σαν πήγαινε στην εκκλησιά να 'ναι σεμνοντυμένη,
από ξένους και συγχωριανούς να 'ναι μπεγιεντισμένη.
Να 'ναι πολύ λιγόλογη στα θέλω και στα
πρέπει και την τιμή σα φυλαχτό στο σώμα
τζη να βλέπει.
Αυτά τα προτερήματα την εποχή εκείνη
είχανε οι γυναίκες οι παλιές με ήθος και
ευθύνη. Όλα αυτά κι άλλα πολλά στη σκέψη
είναι γραμμένα
κι όποτε κι όπου χρειαστεί βγαίνουνε ένα ένα.
Και με τη σκέψη τα θωρώ σα τζ' αγιογραφίες
που οι αγιογράφοι κάνουνε με δέος στο'
εκκλησίες. Θωρώ το ανυφαντικό στου
ονείρου το κονάκι,
να 'φαίνει μπόλια κι υφαντά με γούστο και
μεράκι. Μπαμπάκι και μερσεριζέ να 'φαίνει
για φιστάνια, ζώνες αντρών, ποκάμισα,
πέτσες και μείντάνια.
Με το ψιλό μερσεριζέ εφάινανε
μπολίδες, άντρες γυναίκες φόραγαν τις
εποχές εκείνες. Έκανε το μεταξαργειό
κι έβγαζαν το μετάξι και νυφικά εκάνανε
με αρχοντιά και τάξη.
Πέτσες και κρεβατόγυρους, κουρτίνες
ξομπλιασμένες και αλλαξές σσι εκκλησές κι
εσάρπες μεταξένιες.
Τραπεζομάνηλα 'φαντά, μαντήλες και
σεντόνια και απομεσοφίστανα που
κράταγαν αιώνια.

ΓΑΜΟΣ

Οχτωπατήτηρο 'φαντό με φλός
καλοφαμένο, πάνω στο νυφοκρέβατο
θωρώ καλοστρωμένο.

Βράκες κι εσώρουχα γαμπρού 'φαίνανε με
μετάξι και τα 'χανε οι νοικοκερές μη βρέξει και
μη στάξει.

Και στα πανέρια βάνανε σαν κάνανε το
γάμο και οι ευχές επέφτανε σαν του
γιαλού τον άμμο.

Τσι κουσκουσέδες 'φαίνανε με ψημιδιά και
χάρη, που στα γαϊδουρομούλαρα στολίζαν
το σωμάρι. Κι ήταν ωραίο θέαμα σειρά
σειρά σσι στράτες,
σε γάμους ψίκια να θωρείς στ' αλογα τσ' αναβάτες.
Ομπρός η νύφη πήγαινε καβάλα στο μουλάρι
και στην καπούλα ο γαμπρός σαν το χρυσό λογάρι.
Όποιος εγλάκανε καλά, έφευγε απ' το
ψίκι και πήγανε το μήνυμα να πάρει το
μπαξίσι.

ΑΡΝΙΕΣ

Και οι αρνιές από τ' αρνιά πλενότανε με
τάξη και ήταν τόσο μαλακιές, αφράτες σα
μετάξι. Και το δοξάρι πιάνανε καλά να τσι
στοιβάζουν, ψιλές ψιλές να κλώσουνε
χιράμινα να σάξουν.

ΛΙΝΑΡΙ

Κι από 'κεια ονειρεύομαι του κάμπου το
λινάρι, για ανυφαντοξομπλιάσματα είχε κι
αυτό τη χάρη. Πετρώννανέ το στο νερό για το
μαλακώσουν, κοπάνες το χτυπούσανε καλά
για να το στρώσουν.

ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΑΡΓΑΛΕΙΟΥ

Μεριά, κοράτσες και σπαθιά, σφίχτες και
καβαλάρη Γκάρδιους, αντιά και πέταλο, χτένι,
καλό μιτάρι, καλάμια, σκοινί και πατητήρες,
κάθισμα τση ανυφαντούς με τσι χοντρές κοτσίδες.
Όλα αυτά τα σύνεργα είχε το αργαστήρι
κι αυτή που το κατάσταινε είχε πολύ χατήρι.

ΓΑΜΠΑΣ–ΡΑΣΙΝΑ

Ένας βοσκός μεσόστρατα έβοσκε τα οζά
του, εχιόνιζε και φόργιενε το ράσινο
γαμπά του. Ένα γαμπά με τη ρασά στον
αργαλειό 'φαμένο, που μια
γαμπαδοράφτρουσα είχε καλά ραμένο.

Στον πίνακα πατούσανε οι ρασοπατητάδες
που τρώγοντας και πίνοντας λέγανε
μαντινάδες. Εσάζανε τα στρώματα, τσι
μουζουροσακούλες, σακιά να βάνουν τ'
άλεσμα και λιναροσακούλες.

Καρπέτες, κιλίμια, πατητές και ξομπλιαστές
σακούλες, χιράμια ζερβοδίμιτα για τις δουλειές
τους ούλες.

Με διάφορους χρωματισμούς ήταν καλά
βαμμένες και σάζαν κρεβατόστρωσες και
γύρους δεξαμένιες. Και πατανίες ξομπλιαστές
στόλιζαν τους οντάδες που εκρέμα η
νοικοκερά απάνω σσι κοντάδες.

Τσι κουσκουσέδες 'φαίνανε με ψημιδιά και
χάρη που στα γαϊδουρομούλαρα στολίζαν
το σωμάρι.

Γι' αυτό σας δίνω μιν ευχή, όσοι κι αν με
γροικάτε, μάθετε όλα τα παλιά, μπόρες να μη
φοβάστε.

Κι αν έρθουν δύσκοιοι καιροί, η φύση θα μας
σώσει τη λύση στα προβλήματα τση ζήσης μας
θα δώσει.

Ήθελα και να κάτεχα για τίνος το
χατίρι ήβαλες το τελάρο σου δίπλα
στο παραθύρι.

Ήθελα να 'μαι το σταμνί που βάνεις το νερό
σου κι ένα προσώμι ξομπλιαστό στον ώμο το
δικό σου.

Καλεντάκη Μαρία, υφάντρα, μέλος του ΚΑΠΗ Πύργου, Εθιά-Ροτάσι

Τ' ΑΡΓΑΛΕΙΟ

Χτύπους γροικώ στη γειτονιά απ' το πρνώ ως το
γιόμα και προσπαθώ μα δεν μπορώ να
καταλάβω ακόμα

τι είν' αυτός ο θόρυβος που τόσο με
πειράζει και το συχνοπετάλισμα τραγούδι
συντροφιάζει.

Προχώρησα προς τη μεριά που οι χτύποι
εξεκινούσα κι έπεσα σε τριαντάφυλλα και
γιασεμιά που ανθούσα. Ανάμεσα στα γιασεμιά
θωρώ κελί χτισμένο,

η πόρτα ήτονε ανοιχτή κι άμοναχός μου
μπαίνω. Βλέπω μια νέα όμορφη, σκυμένη
στ' αργαλειό τζη κι όσο μπορούσε δυνατά
χτυπά το πέταλό τζη.

Στέκω και την παρατηρώ και δε την
'ποχορταίνω και να 'χα το δικαίωμα να μπω κι
εγώ να 'φαίνω. Να κάτσω απάνω στο ταβλί
που κάθεται και 'κείνη, να κάνω όλες τσι
δουλειές κι αυτή να διευθύνει.

Σιμώνω, χαιρετώ τηνε, καταχτυπά η καρδιά μου.

«Στα ξυφαντίκια με καλό» τση λέω «κοπελιά
μου. Πάρε με, χαϊδεμένη μου, μασούρια να
σου βάνω και ό, τι άλλο χρειαστεί πρόθυμα
θα το κάνω.

Πάρε με στην παρέα σου κι ωραία θα

περνούμε, για να σου δένω τσι κλωστές όντε
θα σου κοπούνε.

Πάρε με στ' αργαστήρι σου, να μ' έχεις στο
πλευρό σου, εσύ θε 'να 'σαι ο χειριστής κι εγώ ο
βοηθός σου.

Και πατητήρα ήθελα να 'μουνε στ' αργαλειό σου,
να με πατείς και να γροικώ το βάρος τω ποδιώ
σου.» Είπε μου: «Αν θέλεις, κάθισε, να σε
κεράσω μόνο, μα εγώ έχω για παρέα μου τα
δάκρυα και τον πόνο. Τα δάκρυα παρέα μου κι
ο πόνος σύντροφος μου, ώστε να 'ρθει από
μακριά ο αρραβωνιαστικός μου.»

Με προσοχή τηνε γροικώ κι η τελευταία λέξη
μ' άνοιξε μια βαθιά πληγή μες τση καρδιάς τη μέση.
«Συμπάθησε με, κοπελιά, σ' αφήνω, καληνύχτα,
κι όλα τα δημιούργησε το πέταλο απού 'χτύπα...»

Τούτα τα όμορφα προικιά που είναι στους
κοντάδες εις τ' αργαστήρι 'φάνανε παλιές
νοικοκεράδες.

Ξομπλιάστρα και ανυφαντού είχε πολύ
χατήρι, καθημερινή απασχόληση είχενε τ'
αργαστήρι. Πάλευε με το πέταλο, το χτένι,
τη σάϊτα,

για να ξυφάνει γρήγορα πολλές φορές τη
νύχτα. Συντονισμένη η δουλειά να μη γενεί
ψεγάδι, γριές εμασουρίζανε και κλώθανε
το 'φάδι.

Με φίλους 'κείνο τον καιρό εβγήκαμε
καντάδα σσ' αγάπης μου τη γειτονιά να πω
μια μαντινάδα. Ήμουν δεκαοχτώ χρονώ, με
σταθερή τη γνώμη, εξήντα χρόνια πέρασαν
μα τη θυμούμαι ακόμη.

Κερά μου, στ' αργαστήρι σου κλωστές θωρώ
κομμένες, μαγάρι να 'σαι εσύ καλά να 'φάνεις τσι
δεμένες.

Έφυγε εκείνος ο καιρός, σκόλασε τ'
αργαστήρι, καυσόξυλα το ρίζανε μέσα στο
πατητήρι.

Οι κοπελιές οι σημερινές στο γάμο, στη χαρά
τους, πηγαίνουνε στα μαγαζιά να πάρουν τα
προικιά τους. Έτσι 'ναι τώρα η εποχή, καιρός
να βολευτούνε, όμως και τα παλιά προικιά δεν
πρέπει να ξεχνούνε. Γι' αυτό εκεί που
βρίσκονται πιτίδια διπλωμένα πρέπει σαν
κόρη οφθαλμού να τα 'χουν φυλαμένα. Τη
μνήμη των προγόνων μας πρέπει να
σεβαστούμε μπροστά σ' αυτά που κάνανε
όρθιοι να σταθούμε.

Αγγελιδάκης Αγαθάγγελος, μέλος του ΚΑΠΗ Πύργου, Εθιά-Ροτάσι 1999

Κοιτάξετε την κλώστρουσα μια στάση που την
έχει, τα χέρια τζη κοιτάξετε, και σίγουρα
κατέχει.

Όλοι εσείς που ξέρετε πώς κλώθουν το
στημόνι, στο χέρι τζη τ' αριστερό τσι τρίχες
πώς μαζώνει. Χίλια καλωσορίσματα, να

δείτε τα υφαντά μας, τραγουδιστά τα
'φαίναμε στα χρόνια τα δικά μας. Τα
περασμένα όνειρα έρχονται στο μυαλό
μου, που όλη μέρα καθιστή μέσα στον
αργαλειό μου
εξόμπλιαζα τσι πατητές, τον κουσκουσέ, τσι
βούργιες, δουλειές που δε τζι κάνουνε σήμερα
οι καινούριες.

Χωριά των Αστερούσιων με ξόμπλια και με
τρόπους, γριές απού γεννήσανε επίσημους
αθρώπους.

Λουλάκη Μαρία, υφάντρα, μέλος του ΚΑΠΗ Πύργου, Εθιά 1999

Αυτή ήτανε η πρώτη αρχή για τα προυκιά τση
νύφης. Κοιτάξετε υπομονή να βγάλει το
στημόνι,

να το διαστεί προσεχτικά, να το
περαματίσει, να κομποδέσει τσι κλωστές,
μετά να ξεκινήσει. Η καθεμιά ανυφαντού
που ήξερε τον τρόπο ύφαινε και
τραγουδιενε σαν να μην είχε κόπο. Έτσι
ήσανε το πάπλωμα, έτσι και το στημόνι,
ήτανε δύσκολοι για 'μας οι περασμένοι
χρόνοι.

Παπαδάκη Αικατερίνη, υφάντρα, μέλος του ΚΑΠΗ Πύργου, Ροτάσι 1999

Από τα φύλλα τση καρδιάς θα σας
καλωσορίσω και την παλιά νοικοκερά θα
σας επαρασθήσω. Ετούτα τα εγκαινία, Θεέ
μου, να βοηθήσουν,

μα δεν μπορούν οι γέροντες οπίσω να
γυρίσουν. Όλα αυτά που βλέπουμε απ' τ'
αργαλειό περάσαν, μα νέες μπλιό δε
'φαίνουνε και οι παλιές γεράσαν. Να! την
παλιά ανυφαντού απού περνά σαίτα,
'φαίνει, ξυφαίνει και ξομπλιά και κλώθει μέρα νύχτα.

Μα η παλιά ανυφαντού εγέμιζε τη ρόκα
και πήγαινε σσι γειτονιές κι ολο για μόστρα
ερώτα. Έβανε η νοικοκερά κοντά κοντά την
κούνια, ύφαινε με το πέταλο κι επρόκανε κι
εκούνα.

Γυρίζει ανέμη άρδαχτος, γεμίζουν τα
μασούρια, δεν ξαναβγάνει ο αργαλειός
νοικοκερά καινούρια.

Γαρεφαλάκης Εμμανουήλ, μέλος του ΚΑΠΗ Πύργου, Ροτάσι 1999

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Κατά το 'φάδι που 'βαλες τέθοιο πανί θα βγάλεις!

Ανυφαντού-ανυφαντού, κλωστές θωρώ
σπασμένες, μαγάρι να 'μαι εγώ καλά να
'φάνω τσι δεμένες
και τουτεσάς με φτάνουνε τον κόσμο να γεμίσω!

Να 'χα μάνα στην ξεκίνηση (διάσιμο-
περαμάτισμα) κι αδερφή στην ξύφανση

(ανακρέμασητέλειωμα).

Όποιος θέλει να γεράσει αργαστήρι (αργαλειό) ν' αγοράσει!
Επιτροπάκη Ευδοξία, υφάντρα, μέλος του ΚΑΠΗ Πύργου, Δωράκι

*Όσοι χαρκομουζώνονται θαρρείς χαρκιάδες
είναι κι όσες χτυπούν το πέταλο
ανυφαντούδες είναι;*
Μιχαλάκη Μαρία, υφάντρα, μέλος του ΚΑΠΗ Πύργου, Πύργος

*Αυτός είναι ντρέτος σαν το αγκινάρι του αρδαχτιού
(κοροϊδευτικά για κάποιον που δεν είναι σταθερός)*

